

«Sluk så for det lort!»

Radiomediets betydning for forhandling og konflikter mellem mennesker i et livsløbsperspektiv

Anne Leonora Blaakilde

Cand.mag. og ph.d. i folkløstik, retorik og etnologi.
al@blaakildes.net

Abstract

«Turn off that bullshit!» is the English translation of the Danish quote in the title, uttered by one of the interlocutors in this article. This folkloristic study of media culture consists of interviews with 14 Danish radio listeners born from 1928–1948. During their life course, the 14 interviewees have grown with media, learning to live a media life with radio as a phenomenon of sociability. The article focuses particularly on issues of negotiation and conflict while listeners are saturated in the soundscape of radio as a part of everyday life. The analysis of interactions between human/non-human actors involved in radio listening shows how the everyday life is influenced by the appearance of a media technology like radio, and how these actors, in a mutual process of «becoming», converge with wider cultural and social processes, such as the emergence of new cultural values related to «age», «family», «authorities», and «individual integrity». As a comment to Silverstone's notion of «domestication», referring to social groups, it is emphasized that listeners do not represent «one» listening culture in singular, which is one reason why media use may result in conflicts among listeners who negotiate about the character of their common soundscape and imaginations of personal integrity that are trespassed by sounds from radio.

Keywords:

- Radio listening
- life history
- soundscape
- media use
- sociability,
- socio-material analysis

Hvordan har radioens tilstedeværelse i hverdagen gennem snart 100 år bidraget til samvær mellem mennesker – på godt og på ondt? Radiolytning kan foranledige fællesskaber og uvenskaber, og da folkløse blandt andet består af udryksformer, rutiner og ritualer, som giver anledning til solidarisk fællesskabsfølelse såvel som til konflikter mellem mennesker med modstridende interesser (Bauman 1971; Klein 1995), vil jeg her bidrage med en folkløstisk analyse til medieforskningen med særligt henblik på radiomediet, og navnlig med fokus på

konflikter relateret til radiolytning, som er et sjældent behandlet emne.

Moderne mediekultur betragtes som en vigtig del af vor tids folkekultur, skriver Anne Eriksen og Torunn Selberg i *Tradisjon og fortelling: En innføring i folkløstikk* (2006). Mange elementer i mediekulturen konvergerer med klassiske, folkløstiske emner som skik og brug, ritualisering, identitet, hverdagsliv, fortællinger, sagn, eventyr og narrativitet, mundtlighed, forestillinger; om drømme og gru såvel som om sociale fællesskaber og organisation. Den ameri-

kanske folklorist Tom Burns skrev i 1969 om folkløse i TV; i det, man dengang kaldte «massemedier» (Burns 1969). Den danske professor i folkemindevidenskab, Laurits Bødker (1915–82) havde en stærk interesse for moderne kulturformer og ledte et fælles nordisk forskningsprojekt om bl.a. medier i perioden 1968–70. Her skrev Birgitte Rørbye sin magisterkonferens om «Mediaforskning og traditionsforskning», hvor hun beskæftigede sig med ugebladsnoveller. Som

definition på «tradition» så Birgitte Rørbye «[...] en proces, der manifesterer sig i en historisk og social sammenhæng» (Rørbye 1970:16), og dermed også i medierne. Desuden udkom *Ukeblad og samfunn* af Odd Nordland i 1973, hvor Nordland argumenterede for, at massemedier også rummer folkekultur. Den amerikanske mediekulturforsker, Donald A. Bird, skrev et par år senere, at massemedier indgår i traditionsprocesser og derfor kan betragtes som

Hos en del mennesker er radioen en vigtig del af hverdagslivet; så vigtig, at de har radio i mange af hjemmets rum for at kunne lytte, uanset hvor de er. Henning Pedersen har radio i alle rum i sit hus, også i værksted og garage. Foto: Forfatteren.

sociale og kulturelle fænomener, der skaber nye kulturformer, nye ritualer og sociale situationer (Bird 1976; cf. Selberg 1995b:11). Både Birgitte Rørbye og Torunn Selberg har efterfølgende arbejdet med mediekultur i folkloristisk perspektiv (Rørbye 1995; 1998; Selberg 1995a), som betyder, at medier ses som et element, der indgår i hverdagslivets ritualisering, struktur og organisation (Selberg 1995b), men også som et kreativt aspekt, hvor mediebrugeres agens og kommunikation er medproducerende i en dynamisk mediekultur (Selberg 1995c; Eriksen og Selberg 2006).

Mediebrug bidrager til at skabe tryghed og via rutinehandlinger at holde fast i hverdagens virkelighed. Medier kan få en rolle som «ceremonimester» af organisering af tid og struktur, f.eks. når det at tænde fjernsynet indikerer en ritualiseret overgang mellem arbejdstid og fritid, mellem hverdag, fester og højtider (Selberg 1995c). Ved afholdelse af særlige højtider, som samler familien, eller nationale begivenheder, som samler befolkningen, kan denne «ceremonimester» være med til at mobilisere sociale eller kulturelle forestillinger om kollektiv identitet. Torunn Selberg påpeger desuden, at nyhederne med deres konfliktfyldte indhold har lighedspunkter med sagnstof, der balancerer på grænsen mellem det normale og det unormale, mellem kaos og orden, og mellem det farlige og det kendte. Så selvom nyhederne viser kaos og uroligheder, afspejler den ritualiserede brug af en forventet mediegenre som nyhederne en form for normal hverdag; mediebrugens struktur og indhold normaliserer hverdagen som en del af en forventet tradition til netop denne mediegenre, og derfor kan nyhederne indtages med kaffe og kage til sædvanlig tid (ibid.).

En folkloristisk medieanalyse vil ofte bygge på personlige fortællinger i livshistorisk perspektiv, forstået som «en personlig fortælling, der samtidig er udtryk for kollek-

tive ideer» (Selberg 1995c:250). I den herværende undersøgelse er der fokus på dansk radiohistorie set med et folkloristisk perspektiv, og det betyder, at det empiriske grundlag består af interne kilder (Selberg og Alver 1992) i form af selvindsamlede, livshistoriske interviews med danske radiolyttere over 65 år. Idet medier indgår i traditionsprocesser og bliver nye medspillere i kulturelle og sociale situationer, er det her hensigten at få mere viden om, hvordan radiolytning i Danmark siden 1930'erne og til i dag har haft betydning for samvær af både positiv og negativ karakter.

Mediestudier af radiolytning

Mediehistorie er en anerkendt del af medievidenskaben, og med radiomediet som det ældste æterbårne medie findes der egentlig forbavsende få historiske radiostudier. Der er mest forskning om emnet i Storbritannien med studier af BBCs udvikling som en samfundsinstitution (Briggs 1995; Scannell & Cardiff 1991), og analyser af indhold af radioudsendelserne som bidrager til igangværende kulturelle processer som f.eks. opdragelse, køns- og familieroller og dannelse af arbejderklasse med middelklasseidealer (Crisell 1996; Bailey 2009; Chignell 2009). Desuden bidrager Kate Lacey med studier af, hvordan selve det at lytte til radiomediet i vestlige lande har igangsat en dannelsesproces af det moderne individ, en «modernisation of listening» (Lacey 2013).

I Danmark er der udført historisk radioforskning af udviklingen af Danmarks Radio (DR) med særligt fokus på specifikke programmer eller program- og mediepolitik (Poulsen 2006; Svendsen 2015; Michelsen 2015). Der anvendes i disse studier oftest skriftlige kilder som f.eks. medlemsblade for lyttere, dvs. særligt dedikerede (og formodentlig velformulerede) brugere (f.eks.

Astrid som ung, da hun var flyttet hjemmefra og investerede i en dyr radio-grammofonkasse, som ses på fotoet.

Livshistoriske erfaringer med radiolytning og mediebrug i det hele taget er vigtige for forståelsen af, hvad radiomediet har betydet og stadig betyder for lyttere i dag.

Foto: Forfatteren.

Lacey 2013; Poulsen 2006), og i det omfang, radiolytning indgår som tema, baseres undersøgelser ofte på de kvantitative medierundspørger, som medieproducenterne selv har anvendt til evaluering af deres produkter.

Sjældnere er kvalitative metoder i form af personlige livshistorie-interview, som i det svenske radiostudie af Birgitta Höijer (1998), ligesom den britiske forsker Shaun Moores i et mindre studie har interviewet nogle arbejderklasselyttere fra Nordengland om deres radioerindringer (Moores 1988).¹ Der findes endvidere kvalitative radiostudier uden den historiske dimension, for eksempel et dansk studie af en gruppe brugeres holdninger til digitale radiomedier (Jauert

2015), etnografiske studier i Canada af ældre aktivister, der producerer lokalradio (Sawchuck 2013), og britiske etnografiske studier af radiolytning som affektiv handling og upågtede, kulturelle processer i hverdagslivet (Tacchi 2009a; 2009b).

Begrebet «domesticering» er lanceret af medieforskeren Roger Silverstone, der selv er inspireret af etnografiske tilgange. «Domesticering» har en dobbelt betydning, som både refererer til familieliv og til det at «hjemliggøre» eller «tæmme» teknologier som medieapparater. Silverstone beskriver det således:

[...] the domestication of technology refers to the capacity of a social group (a household, a family, but also an organisation) to appropriate technological artefacts and delivery systems into its own culture – its own spaces and times, its own aesthetic and its own functioning –

1. I mangel på kvalitative studier anvender f.eks. Scannell og Cardiff Shaun Moores empiri i deres kapitel om «The Listener» (Scannell & Cardiff 1991).

to control them, and to render the more or less 'invisible' within the daily routines of daily life (Silverstone 1994:98).

I dag, mere end 20 år efter Silverstone's meget indflydelsesrige lancering af begrebet domesticering, er det sjældent, at medieforskningen betragter forholdet mellem mennesker og medier nærmest som en slags kamp, hvor den ene må vinde over den anden. Menneskers liv er gennemvævet af medier, mener medieforskeren Nick Coul-dry (2012), og vi lever ikke et liv «med» medier, men vi lever «i» et medieliv, skriver Mark Deuze (2011).

Emnet i denne artikel vedrører menneskers relationer til hinanden sammen med radioen i dette medieliv. Som det er fremgået, er der kun få kvalitative studier af radiolytning, hvor *lyttere* danner det empiriske grundlag for undersøgelsen, og endnu færre hvor der er fokus på indbyrdes interaktioner mellem lyttere. «Domesticering» implicerer for Silverstone én gruppe i singularis: «A» household, «a» family og «an» organisation, der ifølge Silverstone repræsenterer én kultur, også i ental: «its own culture», «its own» (spaces, times, aesthetic og functioning).

Her mangler opmærksomhed på menneskelig varians og diversitet i pluralis, på grupperes indbyrdes forskellighed og manglende homogenitet; netop den slags viden som kommer frem, hvis man vælger f.eks. at studere de konflikter, som radiolytning kan medføre i forskellige livsfaser, i forskellige situationer, imellem forskellige grupper. Set i et livshistorisk perspektiv er det mit håb at give et bidrag til en kulturhistorisk indsigt i radiomediets betydning for menneskers dagligliv og kulturelle samværsformer, som netop er kulturelt betingede, fordi de indlæres i takt med radiomediets fremkomst i samspil med øvrige kulturelle praksisser og forestillinger blandt de invol-

verede. Jeg indleder med en kort redegørelse af det empiriske materiale, og en ligeledes kort præsentation af to analytiske tilgange, som er valgt til dette studie, nemlig «simultanintimitet» og «soundscape».

Materiale og analysetilgange

Dette studie bygger på livshistoriske interviews med 14 danskere, som er født 1928–1948. De otte mænd og seks kvinder er interviewet én gang hver i perioden 2014–16, hvor de på interviewtidspunktet var i alderen 66–87 år. De er født og har boet forskellige steder i Danmark, har haft arbejde som henholdsvis håndværkere, musiker, kunstner, pædagog, maskinmester, akademiker, apoteksassistent, lærer, advokat, fisker, snedker, lærer, blomsterbinder, en forretningsdrivende samt en uuddannet, der bl.a. har arbejdet som antikvarejer.² Fire var skilt, tre var enker/enkemænd, og syv var gift. De livshistoriske interviews var bygget op med en fri fortælling om selve livsforløbet fra barndom til nu, og derefter et længere og mere guidet interviewforløb om radioplevelser og erfaringer fra barndom til nu, med fokus på rumlige, kropslige, følelsesmæssige, sociale, temporale, tekniske og indholdsmæssige aspekter.

«Sociability is the most fundamental characteristic of broadcasting's communicative ethos», skriver medieforskeren Paddy Scannell (1996:23). Denne form for samvær kan bestå i *fælleskabsfølelsen* blandt enlige, der sidder i hvert deres hjem foran hver deres radio, som man med John Durham Peters kunne kalde «simultanintimitet»: «a diaspora of simultaneous intimacies» (Peters

2. I et livsløbsperspektiv har nogle af de interviewede haft flere karrierer, og derfor «passer» antallet af beskæftigelser ikke nødvendigvis med antallet af informanter. Alle interviewede har underskrevet en samtykkeerklæring efter gældende lov om forskningsetik i Danmark. Nogle af de interviewede har ønsket at være anonyme, mens andre gerne fremtræder med eget navn.

1997; cf. Lacey 2013:125). Der er dog også de konkrete, sociale sammenhænge, hvor mennesker reelt er samlet i det lydtrum, som en radio etablerer; det, som lydforskeren Roy Schafer kalder «soundscape», der beskrives som a sonic environment» (Schafer 1977). Analysen i det følgende er bygget op efter disse to aspekter, som vil blive forklaret yderligere. For at perspektivere disse analyser er der desuden anvendt inspiration fra Donna Haraway's socio-materielle teori.

Radioens simultanintimitet

Radioen er af medieforskere blevet koblet sammen med socialitet i kraft af, at radioapparatet og dets muligheder kan betragtes som en slags «ven»; en «companion» (Crisell 1996), fordi den enlige lytter i kraft af radiolytningen kan opnå en følelse af forening, ikke bare med radioudsendelsen og måske radioværten, men også med andre lyttere, der lytter simultant (ibid.:212). Begrebet «simultanintimitet» er foreslået, og i dette afsnit vil jeg anvende dette begreb og analysere, hvordan en sådan socialitet kan medvirke ikke alene til positive oplevelser, men også til negative. I analysen vil jeg springe i tid afhængigt af de enkelte udsagn fra de livshistoriske fortællinger suppleret med kilder fra litteraturen. Først giver jeg et eksempel på en oplagt situation med simultanintimitet fra et interview med Gustav, og derpå vil jeg diskutere særlige præmisser for, at der kan opstå simultanintimitet, og hvem der, strukturelt set, har magt til at etablere en sådan præmis. Til sidst vil jeg give et eksempel på, at simultanintimitet kan opstå over længere tid med ritualiseret lytning, som kan gøre lyttere afhængige af denne særlige form for «venskab». Derfor kan en ændring i udsendelsen af yndlingsprogrammer opleves som en form for «svigt» af det venskab, som radioens ritualiserede simultanintimitet har skabt.

Simultanintimitet kan understøtte forestillinger om nationalt fællesskab og identitet (Anderson 2006), f.eks. når Københavns rådhusklokker ringer hver dag i radioen kl. 12 (Svendsen 2015), eller når dagens udsendelser engang blev afsluttet hver aften med afsyngelse af nationalsangen «Der er et yndigt land».

Gustav på 84 år erindrer dette, da han fortæller om sin afdøde kone, Esther:

Og ... så sagde Esther, en dag de spillede 'Der er et yndigt land': 'Jeg hader den sang,' sagde hun. 'Nå, hvorfor det?'. 'Jo, for så ved jeg, så kommer der ikke mere i radioen.' Hun sad jo alene, børnene puttet i seng, helt alene, ikk.

AL: Hvorfor kom der ikke mere?

Gustav: Man stoppede radioen kl. 12. Og så var hun alene som sådan.

Som hjemmegående husmor brugte Esther radioen som en slags selskab, mens Gustav sejlede som maskinmester, da han var yngre. Denne historie er altså et eksempel på etablering af simultanintimitet både i form af national identitet og i form af selskab for hjemmegående husmødre, som kunne være forholdsvis isoleret i hjemmet (Bailey 2009; Lacey 2013). Radioen kunne også bruges til at samle husmødre om deling og uddeling af erfaring og rådgivning om deres daglige opgaver med hus, hjem og børn, ligesom det også skete i Danmark i 1940erne (Buus 2001). Effekten af simultanintimitet har formodentlig eksisteret lige siden radioens barndom og til nu, ikke alene for husmødre, men også for andre befolkningsgrupper. I interviewene til denne undersøgelse fremgår det, at flere af de interviewede tænder for og lytter til radioen alene for at få selskab. Kirsten, 70 år, siger f.eks.: «Det er bare for at der skal være noget selskab.»

For mange mennesker kan lytning til radio være en så væsentlig del af hverdagslivet, at den foregår i alle døgnets vågne timer. Det første og det sidste, der sker, er at man vågner til sin clock-radio, og at man slukker for den, inden man lægger sig til at sove. Foto: Forfatteren.

For at en simultanintimitet skal opstå, kræves det dog, at lyttere anerkender præmissen for udsendelsen og har lyst til at høre det udsendte materiale. Lige siden radioens tidligste dage har der været diskussioner om, hvilke slags udsendelser, en radio skal bringe ud til befolkningen. De ansvarlige for radioselskaberne repræsenterede ofte en «dannet» befolkningsgruppe, i Danmark såvel som i England, f.eks. (Scannel & Cardiff 1991; Crisell 1996; Chignell 2009; Lacey 2013), og lytterne var ikke nødvendigvis enige i disse radiodommers valg af genrer, stil og smag. I Danmark var der med Statsradiofoniens (DRs) første direktør, Emil Holm, primær vægt på elitekulturens kunst og smag i radioudsendelserne (Poulsen 2006), og i den såkaldte «Balalajkaundersøgelse» fra 1929 viste det sig, at lytterne hellere ville have mere underholdningsmusik, færre lærde radioforedrag og

mindre klassisk musik (Michelsen 2015).³ Lytteres utilfredshed med radioens programmer er ikke faldet med tiden, hvilket førte til, at DR i 2004 etablerede en funktion i institutionen som «Lytternes og Seernes redaktør», der kunne varetage klager fra lyttere og seere, samt udgive en rapport halvårligt (DR notat 2005). I første halvår af 2006 kom der 4381 henvendelser, hvoraf 3367 var kritiske (DR notat 2006).

Erik, 75 år, er en trofast lytter af «P4» i Danmarks Radio, men han var også kritisk over for DR på interviewtidspunktet, fordi der var blevet lavet om på nogle af hans yndlingsprogrammer, så han ikke længere kunne høre dem uden at have en digital radio – og det havde han ikke. De nye

3. Morten Michelsen skriver, at navnet «Balalajka» sandsynligvis blev brugt som en associering til instrumenter fra de nederste samfundsklasser.

programmer på P4 var Erik ikke særligt begejstret for:

Erik: [ophidset stemme]. Ja, men det er overfladisk. Det er overfladisk. Alt bliver overfladisk.

AL: Så du er ikke tilfreds med udviklingen på indholdssiden?

Erik: Nej. Det synes jeg ikke, jeg er. [...] Nej, jeg kan jo blive helt [...] jeg kan jo blive helt dårlig nogen gange af at høre radio, ikke, altså.

Man kan sige, at Erik som en loyal lytter i et langt liv har været «ven» med sin radio og P4.

Nu føler han sig svigtet, og dermed kan man argumentere for, at betegnelsen «uven» er mere passende her.

Eksemplerne viser således, at radioen kan etablere simultanintimitet, hvis de rigtige præmisser for udsendelserne er til stede; hvis lytterne får programmer, som de gerne vil lytte til. Men simultanintimitet kan også give følelsen af negativt fællesskab, som noget man ikke vil være en del af, eller som en erindring om et fællesskab, man savner, sådan som Gustavs kone Esther gav udtryk for. Simultanintimitet kan afføde personlig affekt og en tilvænning til særlige rytmer i det personlige liv (Tacchi 2009b), og ophøret af bestemte yndingsprogrammer, som bidrager til særlige rytmer i dagliglivet, kan derfor afstedkomme vrede eller skuffelse, som eksemplet med Erik viser. Erik blev også vred, fordi han efterhånden ikke brød sig om indholdet i sin radio; og hvis «radio-selskabet» bliver dårligt, vil en lytter som Kirsten også blive utilfreds, fordi hun lytter for at få selskab, men hun lytter ikke til hvadsomhelst.

Danmarks Radios ledelse og programlæggere tager til tider beslutninger om radio-

udsendelser, som visse lyttere ikke er glade for. Eksemplerne fra radioens barndom til i dag om radioens ledelse er taget med for at vise, at der i selve programlægningen kan være et stort potentiale for konflikter.

Radioens lydtrum

Relateret til Silverstones begreb om domesticering findes der også mange fortællinger i mit materiale om radiolytning, der omhandler familier, som deler *et lydtrum*, eller «soundscape» (Schafer 1977). Der er hverdagsituationer, og der er rutineprægede situationer knyttet til radionyheder eller særlige radiohørespil fra 40erne og 50erne, som «lagde gaderne øde», som Otto på 72 år siger. Så var familierne samlet omkring radioapparatet, og det kunne give fællesskab, men også konflikter, som Frank på 84 år fortæller:

Frank: Og så var der hørespil. Så sad man [holder på sit øre] og lyttede til det der, ikke.

AL: Ja. Var det svært at høre, siden du holder dig for øret?

Frank: Nej, det var fordi du ved, vi skulle jo have det hele med. Altså vi var jo mange derhjemme ikke. Så var der én, der kunne hoste ikke, og så kunne man sige 'HOLD KÆFT!' [ler]

En udsendelse, som alle husker, nævner og fortæller om, er «Pressens Radioavis», radioens ældste⁴ og vel nok mest kendte nyhedsudsendelse. Når de voksne lyttede til den, skulle der være ro. Gustav (84 år) siger: «Ja altså radioavisen. Så blev vi smidt ... bedt

4. Nyderne på Danmarks Radio er blevet sendt siden 1926 og kaldtes dengang Pressens Radioavis, fordi den trykte presse var ansvarshavende.

om at gå ind i soveværelset. Vi kunne jo ikke tie stille ret lang tid ad gangen.»

Astrid (81 år): Øhm, men stadigvæk så var det jo. Der var jo TOTAL silence, når min far skulle høre radioavis. Der skulle ikke snakkes. Det er sån meget det, jeg hører, eller husker meget, fordi eh ... Ja, fordi der skulle vi bare tie stille, eller også kunne vi gå.

AL: Og der var jo kun en stue ikke?

Astrid: Njåe, der var kun VARME i én stue, for man havde ikke varme over det hele dengang. [...]

AL: Og så skulle I udenfor, hvis din far skulle høre radio? Eller I skulle sidde stille?

Astrid: Ja hvis vi kunne sidde stille, ellers såe ... blev vi bare vippet ud. Eller ud i køkkenet [hehe].

Disse fortællinger giver et indblik i forskellige magtpositioner relateret til alder (forældre og børn), hvor børnene blev «smidt» eller «vippet» ud af huset eller ud i koldere rum, fordi der skulle være ro i den opvarmede fællestue, når faren skulle høre radioavis. Der var ikke plads til larmende børn i radioens lydum, når forældrene bestemte. Det er dog faren, som har hovedrollen i disse fortællinger, der også afspejler et kønnet magtforhold i familien. Mange fortæller, at faren havde en fast stol eller plads ved siden af radioen i den varme stue, hvor han lyttede til de vigtige nyheder, mens moren måtte sørge for maden eller opvasken ude i køkkenet. I disse situationer var der ikke en *plads* til moren i radioens lydum, fordi hendes daglige opgaver knyttede sig til andre rum, og radioens placering var ikke indrettet efter hendes aktiviteter. Her fortæl-

ler Otto, 72 år, om middagsradioavisen i sit barndomshjem:

Otto: Min mor hun lavede seføli mad, samtidig, og havde travlt med opvasken.

AL: Kunne hun godt høre ude i køkkenet?

Otto: Jaja. Men vi havde faktisk ... vi havde åbent. Vi havde en dør åben ind til stuen, så hun kunne høre med. 'Skrulidt op, det vil jeg godt høre' [griner].

Disse magtrelationer i familien vedrørende køns- og aldersroller og adgangen til radioen svarer til andre medieforskeres fund om familieliv og medier (Moore 1988; Bailey 2009).

I 1940'erne var disse roller så grundfæstet, at fortællerne knapt sætter spørgsmålstegn ved dette, også mere end 60 år efter. Kommunikationsforskeren Marie-Luise Angerer skriver, at ved fremkomsten af hvert nyt medie medfølger et særligt rum, et «medierum», som aldrig er kønsneutralt (Angerer 1999).⁵ Med de ovenstående eksempler ses det, at også andre kulturelle magtrelationer end køn kan spille ind, f.eks. alder.

Senere kom der transistorradioer, og mange af de interviewede fortæller om at have en radio stående i køkkenet, som efterfølgende er blevet et centralt rum for radio-lytning, mens fjernsynet har overtaget stuen. Samtidig er der dog også mange, som efterhånden får en radio i hvert rum; i soveværelse, arbejdsrum, og værksted, ja selv i badeværelset og på terrassen. Fra nutiden

5. I Angerers tekst anvender hun betegnelsen «media space», mens Schafer's klassiske begreb er «soundscape». Dette kunne rumme en interessant begrebsdiskussion, som denne artikel desværre ikke levner plads til, så her oversættes begge betegnelser til «rum».

fortæller Kirsten om sin nu afdøde mand, Peter, der altid skulle høre radio i alle rum:

Kirsten: ... radioen er bare noget, der har gået i døgn drift. TOTALT! Det er Peter, der har indført det. Han kunne ikke komme ind nogen steder uden at tænde for radioen. Så den gik bare. [...] og hver gang han kommer ind i et nyt rum tænder han for radioen uden at slukke for den anden. [...]

AL: Hvornår begyndte han at gøre det?

Kirsten: Kan ikke huske [det], men længe før vi har fået svigerdøtre, for de har reageret på, at de, så snart han vendte ryggen til, slukkede for den, så snart han gik ud i haven eller sådan noget [griner] Så det startede længe inden, jeg ved det ikke. Jeg ved det ikke.

[...]

AL: Har du nogensinde spurgt Peter om,

hvorfor han skulle høre det der hele tiden?

Kirsten: Engang imellem spurgte vi ham, om vi ikke kunne få FRED. Men han ville ikke gå glip af noget.

Det, som Angerer kalder «medierummet», opsluger således hele hjemmet, og i denne historie fra nutiden kunne familiens ældste mand, ligesom i 1940'erne og 50'erne, stadig indtage en rolle som den, der etablerer, styrer og forvalter et lydtrum, som i dag ikke blot er ét rum, men *alle* rum i huset.

Simultanidentitet og andre nye tendenser

Tilbage i 1948 var der endnu kun én radio i hjemmet hos Astrid, (født 1934), og samtidig begyndte der netop at komme udsendelser for unge i radioen, som lokkede:

Astrid: Fordi jeg skulle jo begynde at læse lektier, når jeg kom hjem fra skolen. Og det var ikke altid ... hvis nu min far han

*I dette hjem er et stort højtaleranlæg på væggene i både stuer og køkken, som betjenes af en fjernbetjening, der ligger på bordet. Her kan én person hurtigt skabe et lydtrum med radio, som fylder det meste af huset, og som omslutter alle beboere.
Foto: Forfatteren.*

kom ind og hørte, at radioen gik, SÅ blev den slukket! Der blev ikke sagt noget, den blev bare slukket. [Banker i bordet]. [...]

Det var ikke populært, når man sad og hørte de der ungdoms ... for man skulle jo, [...] læse lektier. [...] Men man tændte for den ...

AL: Det gjorde du.

Astrid: Selv om man ikke helt måtte ... Så kom min far ind, og så siger han: 'HVAD er det, du hører?' 'Ikke noget.'

AL: [fniser]

Astrid: [Med streng stemme:] 'Jeg spørger dig, hvad er det du hører?' 'Ikke noget.' Og så stod han jo og lyttede. Og hvad tror du det var?

AL: Det ved jeg ikke.

Astrid: Seksualundervisning!

AL: Var det det?

Astrid: Ja.

AL: Havde de det i radioen?

Astrid: Yes! Men det måtte jeg da ikke høre. Så gik han hen og slukkede for radioen, så sagde han: 'Det er slet ikke noget for dig.' Jeg husker det SÅ tydeligt.

Astrids fortælling om sit første radio-teen-ageoprør mod familiehierarkiet derhjemme åbner en periode med nye konflikter om programmer for unge; særligt ungdomsmusik, der først rigtigt blussede op ti år senere, da «ungdommen» blev en ny befolkningsgruppe med sin egen kultur, som ønskede sin egen musik og ikke brød sig om

det, der blev bragt i de hjemlige statsradiofonier (Forsman 2000). Derfor blev der sendt piratradio med nutidens popmusik fra skibe på havet. I Danmark lyttede mange unge til Radio Mercur, der sendte fra Øresund i 1958–1962, eller til Radio Luxembourg.

Gritt, der er født i 1942, siger om Radio Mercur: «Den var VOLDSOMT populær! Der var MEGET musik, som forældrene IKKE brød sig om! [...] Det er det første, jeg kan huske, ja.» Gritt siger to gange i interviewet, at lytning til Radio Mercur er det første, hun kan huske, men hun nævner alligevel flere DR-programmer, som hun har hørt sammen med sin familie, mens hun var barn. Når hun vælger at sige, at Radio Mercur var «det første», kan det betyde, at hun her lægger vægt på, at det var hende selv, der hørte og tændte for radioen og definerede sit lydtrum. Hun fremstiller en individuel subjektposition, som står i modsætning til «forældrene», den ældre generation, mens hun her identificerer sig med alle de andre, for hvem Radio Mercur var «VOLDSOMT populær», nemlig de unge. Der foregår altså en form for simultanintimitet, som også bidrager til en øget *simultanidentitet*. Dette repræsenterer en ny måde at fortælle alder ind i hierarkier og grupperinger om radiolytning, og i fremhævnningen af ordet «IKKE brød sig om», ligger formodentlig en indikator for en del konflikter mellem de unge lyttere og deres forældre på dette tidspunkt, som Forsman (2000) har beskrevet, og dette kunne antyde, at radio blev brugt som en spydspids til at bære en ny ungdomskultur frem. «Generation» var på vej til at blive en lytterkategori og en identitetsfaktor, ligesom det var ved at blive en sociologisk kategori (Mannheim 1952; Eisenstadt 2003), som senere er blevet knyttet til begreber som «ungdomsoprør» eller «generationskløft».

Radio Mercur blev lukket i 1962, og DR etablerede i 1963 «Musikradioen», det

Radiolytning i midten af det 20. århundrede som symbol på en ny ungdomskultur med sine egne smagspræferencer for f.eks. musik, som det ses i denne cola-reklame, hvor både cola og radiolytning er en stærk markør for fællesskab blandt unge. Radioens simultanintimitet kan nu også repræsentere simultanidentitet, når lyttere vidste, at de lyttede simultant til det samme som andre, de gerne ville identificere sig med. Gjengitt med tillatelse fra Carlsberg

senere «P3», som skulle varetage de unges behov for nyere musik. Imidlertid var det bestemt ikke alle i samme aldersgruppe, som lyttede til dette. Otto (født 1943) hørte hverken Radio Mercur eller DRs Musikradio, men foretrak i stedet svensk melodiradio, som «var meget mere fremme i skoene med det nyeste nye». Også Hans (født 1945) foretrak den svenske melodiradio.⁶ Interessen for popmusik gjaldt dog ikke alle i samme generation. Erik (født 1940) var mere til jazzmusik, som ikke fandtes i radioen. Det er ikke alle i samme alder, der er interesseret i de samme emner eller musik. Ikke desto mindre gjorde produktionsselskaberne af radio og tv senere netop alder til den grundlæggende definitionsfaktor for målgrupper og programlægning (Blaakilde 2017).

6. Disse præferencer kommer naturligvis af det faktum, at disse to mænd kommer fra Nordsjælland, hvor signalet til Sverige var muligt at fange. Jeg har ikke interviewet nogen, der er vokset op i Sønderjylland, ellers kunne man formode, at nogle af dem havde lyttet til tysk radio.

Fra midten af århundredet kom transistorradioer frem. I 1970erne blev det mere almindeligt, at hvert familiemedlem, ikke mindst børnene, havde hver sin transistorradio og kassettebåndoptager, siger Astrid, der nu selv havde fået børn:

Astrid: Så skal du regne med, at ungerne var blevet så gamle, at de havde fået transistorradio.

AL: Hvilket år er vi nu?

Astrid: Så er vi i ... 70erne. [...] Så [...] kom transistorerne. Og så var de ude at tjene penge, så de kunne købe sådan en transistor.

AL: Havde de en sammen eller?

Astrid: Nej de havde hver sin. SÅ havde man fået radio nok, skulle jeg hilse og sige!

AL: Som forældre?

Astrid: Ja. [Griner]

Den kulturelle trope (Blaakilde 2008) «skulle jeg hilse og sige» kan repræsentere en del skærmydsler i de små hjem, hvor måske mange radioer og forskellige programmer kørte samtidigt – og det fælles lydtrum kunne derfor være anstrengende at være i.

Når man sammenligner Astrids tidligere udsagn om sin og farens samvær omkring radioen, ser det ud til, at der i 1970erne var opstået en ny form for interaktion mellem børn, forældre og radio. Børnene har fået deres eget medierum, som de kan udfylde (samtidig) med lyde fra radio og kassettebånd, og forældres råderet over medierummet er forsvundet sammen med den respekt og autoritet, som Astrids far repræsenterede over for Astrid.

Konfliktuerende lydtrum uden for hjemmet

Vi skal tilbage i tid igen, for arbejdslivet for især håndværkere har også givet anledning til samvær om radio. Det har dog ikke altid været gnidningsløst. Gustav på 84 fortæller om sin første læreplads i et maskinværksted i slutningen af 1940'erne: «Der kom radio på værkstedet, og Mester sagde 'NUL!'»

Forbudet skyldtes, at håndværkerne begyndte at stoppe arbejdet med de larmende maskiner, når de gerne ville høre noget i radioen. Efterhånden blev det så almindeligt at høre radio, at en håndværker kunne få en radio gratis, tilkoblet det nødvendige værktøj:

Otto (født 1943): Så fik jeg én fra ... [et boremaskinefirma]. Der var radio i [i opladeraggregatet til boremaskinen].

AL: Var det fordi det var meningen, man skulle høre radio, mens man borede?

Otto: I det hele taget på arbejdspladsen; det var jo en, der kunne tåle at stå ude i regnvejret og alt muligt. Den var vejrbe-standig.

Lydtrummet med radio var ikke bare indendøre for håndværkere, men kunne også brede sig udendørs. Selv om det blev meget almindeligt blandt håndværkere at høre radio, mens de arbejdede, var det dog ikke sikkert, at de kunne blive enige om det. Børge på 75 år fortæller:

Jeg arbejdede [...] sammen med to tømrere. Den ene havde sådan en stor musikmaskine stående dernede, ikke. Den anden sagde: 'Shhh! Sluk for det lort.' Den stod og skramlede dernede. Så sir han: 'Sluk så for det lort!' Og det gjorde han ikke. Så stod han [med sin sømpistol] og: TJOK, TJOK, TJOK.

AL: Gennemhullede han hele maskinen, eller var det bare knappen?

Børge: Nej nej. Han ødelagde den. Fuldstændig gennembrudt.

Ligesom i familielivet repræsenterer det fælles lydtrum med radio i arbejdslivet også et hierarkisk rum, hvor nogle har mere magt end andre, eller hvor aktører er nødt til at forhandle (eller kæmpe) med hinanden om lydtrumets karakter. Nogle gange træder lytterne ind i allerede fastlagte relationer i et magthierarki, som når Gustav fortæller om mesterens ordre, mens andre situationer, hvor kolleger måske føler sig jævnbyrdige, kan resultere i mere dramatiske reaktioner, som i Børges historie.

Radioens lydtrum flytter ikke alene uden for hjemmet i forbindelse med arbejdslivet, men også i andre situationer, hvor mennesker færdes udenfor og kan medbringe en transportabel radio. Det kan være eksempler fra skov, strand, eller på gaden, f.eks. fra biler: «Du kan ikke høre motoren. Men du kan høre et DUMDUMDUM» (Otto, født 1943).

Lydtrummet, det soniske soundscape, har ikke nogen egentlig begrænsning, udover kapaciteten på den højttaler, hvorfra lyden strømmer ud. Derfor kan lyden flyde og overskride både markerede og umarkerede grænser for, hvor menneskers integritet over for hinanden går. Dette kan være helt bogstaveligt i forbindelse med naboskab, hvor naboens radiolyd trænger over privat-sfærens spatiale markering; hækken. F.eks. fortæller Frank, at han engang råbte (for sjov) til sin nabo: «Ham Thomas Helmig; hvis du ikke slukker, så skyder jeg ind ad vinduet!» [latter]

De konfliktuerende lydtrum kan således opstå i hjemmet, rundt om hjemmet mellem forskellige hjem, og i det offentlige rum, hvor mennesker kan blive inddraget ufrivilligt i andres radio soundscapes.

Med øget højtalerkapacitet og mobile apparater øges også mulighederne for at dele sit personlige lydtrum og radiolytning med andre mennesker i det offentlige rum. Deres personlige integritet kan blive overskredet af det soniske soundscape, som ikke har en klar afgrænsning. Denne radio fra gadebilledet i Geneve er dog en malet elkasse uden lyd. Foto: Forfatteren.

En historisk tilblivelse med radio

Hensigten med denne artikel er at undersøge, hvordan radiolytning i Danmark har haft og har betydning for samvær blandt lyttere, navnlig med fokus på konflikter. I analysen er der fundet materiale, som centrerer sig om to tilgange relateret til samvær omkring radiolytning, nemlig simultanintimitet og konflikter i radioens lydtrum (*soundscape*). Simultanintimitet er defineret ved, at lyttere hver for sig lytter foran deres radioapparat, men føler sig forbundet netop gennem denne aktivitet. De er forbundet med radioapparatet, med radioværten, og med de andre lyttere, som lytter simultant.

Følger man kønsteoretikeren Donna Haraways socio-materielle teori (2004), kan denne interaktion mellem mange forskellige aktører, som både er humane og ikke-humane, ses som en vedvarende tilblivelses-

proces (*becoming with*) mellem lyttende mennesker, deres radioapparater, talende radioværter og en medieinstitution som DR, såvel som dens organisationsstrategier. «Becoming with» betyder ifølge Haraway, at mennesker og menneskekroppe er i en sådan bestandig tilblivelsesproces i konfigurationer med materielle og semiotiske fænomener, altså materielle genstande og fysiske omgivelser, strukturelle vilkår, andre mennesker, tale og udsagn, forestillinger og praksisser. Derfor er solitær radiolytning også en social aktivitet, hvor lyttere, som er ukendte for hinanden, deler deres medieliv, og hvor radioen derfor kan opfattes som «en ven». Hvis kendte rytmer og traditioner brydes, for eksempel hvis yndlingsprogrammer fjernes eller flyttes, kan der opstå en konflikt. I så fald mister sololytteren sit mediefælleskab og kan føle sig svigtet eller skuffet, men den

følelsesmæssige reaktion kan ikke sendes vilkårligt ud i dette netværk af aktører. Man kan f.eks. som lytter ikke rette sin vrede mod anonyme med-lyttere, men man kan rette den mod radioudbyderen, i dette tilfælde DR, som på en måde bliver «en uven».

I den anden analysekategori, i radioens lydtrum, er samvær og især konflikter mere konkrete og håndgribelige, idet denne form for samvær forudsætter, at mennesker er samlet i fysisk forstand omkring en radio. Radioens lydtrum har ikke nogen faste grænser, men afgrænses kun af højttalerens formåen. For at skabe konflikt må disse uafgrænsede rum befolkes af to eller flere personer, som ikke er enige om, eller ikke har samme mulighed for at bestemme, hvordan radioen må fylde lydtrummet ud, hvilket kan resultere i en forhandling eller magtkamp. Eksemplerne viser, at dette kan foregå i familiens eneste stue såvel som i hele hjemmet, det kan involvere nabohuse, offentlige pladser eller arbejdspladser. Sådanne konflikter implikerer ofte allerede definerede eller forhandlede magtpositioner mellem de involverede, f.eks. med hensyn til køn, alder eller socialt hierarki. Det gælder ikke alene interpersonelle relationer, for det vises i analysen, hvordan grupperes kulturelle positioneringer kan ændre sig over tid. Det sker f.eks. med relationen mellem børn og voksne, og mellem unge og voksne, hvor radioens tilstedeværelse historisk set er indgået i et samspil med samfundets øvrige tendenser, bl.a. med ophævelse af selvskrevne autoriteter. I de viste eksempler drejer det sig om, at børn og unge siden midten af det 20. århundrede fik mere indflydelse på deres egen radiolytning; de fik egne programmer og egne radioapparater, og radiolytning blev dermed i højere grad individualiseret og fjernet fra familiefællesskabet, som tidligere udgjorde en ramme og magtbastion med hensyn til det at lytte til

radio. Radiolydtrummet blev senere et forhandlingsfelt mellem individualiserede subjektpositioner og indgik dermed som et led i en form for demokratiseringsproces, der til gengæld kræver mere forhandling mellem aktørerne i radioens lydtrum. Også her er Haraways «tilblivelsesproces» relevant som en tankefigur, der kan bidrage til en forståelse af, hvordan de mange elementer af human og ikke-human karakter filteres sammen i en historisk udvikling af, hvad radiolytning i hverdagslivet betyder for forskellige lyttere. Det er en pointe her, at der både tale om en *historisk udvikling* og om *forskellige* lyttere. Lyttere kan have forskellige ønsker, smag og kulturelle rettigheder, skønt de befinder sig i samme radiolydtrum, og derfor kan konflikter opstå, hvis magtrelationen tillader det. Dette forhold gør det nødvendigt at korrigere Silverstones uniforme fremstilling af «familien» eller «organisationen» som én lytterkultur i singularis, når der tales om «domesticering»; tilegnelsen af et medie (Silverstone 1994), fordi kulturer ikke kan indrømmes som en homogen enhed.

Det er også en pointe, at den livshistoriske dimension er nødvendig for at få indsigt i, hvordan en sådan tilblivelsesproces udvikler sig over tid, og først dermed kan man med historisk distance se nogle af de effekter, som medier har haft på samfundet og dets forskellige aldersgrupper, mener den svenske medieforsker Göran Bolin (2015). Inden for medieforskning er der som tidligere nævnt ikke så megen brug af interne kilder, og navnlig ikke med livshistorisk perspektiv. Det, som netop disse mere personlige kilder kan bidrage med, er sociale relationer omkring mediebrug og det, at menneskene også har haft indflydelse på medierne og måden at lytte til dem på, f.eks. når man plaffer en ghettoblaster ned med en sømpistol for at få fred.

Litteratur

- Alver, Bente Gullveig og Torunn Selberg 1992. «Det er mer mellom himmel og jord». Folks forståelse av virkeligheten ut fra forestillinger om sykdom og behandling. *Vett & Viten*.
- Anderson, Benedict 2006. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London, Verso Books.
- Angerer, Marie-Luise 1999. Space does matter. On cyber and other bodies. *European Journal of Cultural Studies*, vol. 2, nr. 2, s. 209–229.
- Bailey, Michael 2009. The Angel in the Ether. Early radio and the constitution of the household. I Michael Bailey (red.). *Narrating media history*. London, Routledge, s. 52–65.
- Richard Bauman 1971. Differential Identity and the Social Base of Folklore. *Journal of American Folklore*, vol. 84, nr. 331, s. 31–41.
- Blaakilde, Anne Leonora 2008. Dagliglivets poesi – om fortolkninger og kulturell betydning. Med alderdom som eksempel. *Folk og Kultur*, s. 116–127.
- Blaakilde, Anne Leonora 2017. Ny radio – ældre brugere: Om den dobbelte aldringsartikulation og aldersnormativitet i DR's mediestrategi. I Christa Lykke Christensen og Anne Jerslev (red.) *Ældre mennesker i et mediesamfund*. Danmark, Frydenlund.
- Briggs, Asa 1995. *The History of Broadcasting in the United Kingdom*, Vol. 1–3. Oxford, Oxford University Press.
- Burns, Tom 1969. Folklore in the Mass Media: Television. *Folklore Forum* vol. 2, nr. 4, s. 90–106.
- Buus, Henriette 2001. *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse. En kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk*. Københavns Universitet, MTF.
- Chignell, Hugh 2009. Change and reaction in BBC Currents Affairs Radio, 1928–70. I Michael Bailey (red.). *Narrating media history*. London, Routledge, s. 36–51.
- Couldry, Nick 2012. *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Cambridge, Polity Press.
- Crisell, Andrew 1996. *Understanding Radio*. 2nd ed. London, Routledge.
- Deuze, Mark 2011. Media Life. *Media, Culture & Society*, vol. 33, nr. 1, s. 137–148.
- DR notat 2005. *Lytternes og seernes redaktør i DR, 1. halvår*.
- DR notat 2006. *Henvendelser til DR om programvirksomheden 1. halvår 2006*.
- Eisenstadt, Shmuel N. 2003. *From Generation to Generation. Third Ed. New Brunswick, N.J.*, Transaction Publishers. (Førsteudgave 1956).
- Eriksen, Anne og Torunn Selberg 2006. *Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk*. Oslo, Pax Forlag.
- Forsman, Michael 2000. *Från klubbrum till medielabyrint*. Värnamo, Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Fälth & Hässler.
- Haraway, Donna 2004. *The Haraway Reader: Donna Haraway*. New York, Routledge.
- Höijer, Birgitta 1998. *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet*. Värnamo, Sweden: Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Fälth & Hässler.
- Jauert, Per 2015. Den digitale radio. Tradition og fornyelse. I Erik Granly Jensen et al. (red.) 2015, s. 211–227.
- Jensen, Erik Granly, Jacob Kreutzfeldt, Morten Michelsen & Erik Svendsen (red.) 2015. *Radioverdener. Auditiv kultur, historie og arkiver*. Danmark, Aarhus Universitetsforlag
- Klein, Barbro (red.) 1995. *Gatan är vår! Ritualer på offentliga platser*. Stockholm, Carlsons.
- Lacey, Kate 2013. *Listening Publics. The*

- Politics and Experience of Listening in the Media*. Cambridge, Polity Press.
- Mannheim, Karl 1952. Chapter VII: «The Problem of Generations». *Essays on the Sociology of Knowledge*. London, Routledge & Kegan Paul, s. 276–322. (Førsteudgave 1928).
- Michelsen, Morten 2015. Mellem musik, litteratur og oplysning. Forslag til en radiogenretypologi for Statsradiofoniens udsendelser i mellemkrigstiden. I Erik Granly Jensen et al. *Radioverdener. Auditiv kultur, historie og arkiver*. Danmark, Aarhus Universitetsforlag, s. 59–77.
- Moore, Shaun 1988. «The Box on the Dresser»: memories of early radio and everyday life. *Media, Culture & Society*, vol. 10, nr.1, s. 23–40.
- Nordland, Odd 1973. *Ukeblad og samfunn*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Poulsen, Ib 2006. *Radiomontagen og dens rødder. Et studie i den danske radiomontage med vægt på dens radiofoniske genreforudsætninger*. København, Forlaget Samfundslitteratur.
- Rørbye, Birgitte 1970. *Mediaforskning og traditionsforskning. Et studium af ugebladsnoveller med kærlighedstema*. Institut for folkemindevidenskab, København. Nordisk Sommeruniversitet.
- Rørbye, Birgitte 1995. Medieskabte fordomme? Forestillingen om det medieskabte ældrebillede i folkloristisk belysning. I Torunn Selberg (red.). *Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Jvääskylä, NIF, s. 97–167.
- Rørbye, Birgitte 1998. Ældrebilleder – mellem mennesker og medier. I Anne Leonora Blaakilde & Christine E. Swane (red.). *Aldring og ældrebilleder – mennesket i gerontologien*. Munksgaard, København, s. 83–128.
- Sawchuk, Kim 2013. Tactical Mediatization and Activist Ageing: Pressures, Push-Backs, and the Story of RECAA. *MedieKultur – Journal of Media and Communication Research* 54, s. 47–64.
- Scannell, Paddy 1996. *Radio, Television and Modern Life. A Phenomenological Approach*. Oxford, Blackwell.
- Scannell, Paddy & David Cardiff 1991. *A Social History of British Broadcasting*. Oxford, Blackwell.
- Schafer, Raymond Murray 1977. *The soundscape: Our sonic environment and the tuning of the world*. Vancouver, Destiny Books.
- Selberg, Torunn 1995a (red.). *Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Jvääskylä, NIF.
- Selberg, Torunn 1995b. Folklore og massekommunikasjon – folkelig kultur og populærkultur. I Torunn Selberg 1995a, s. 9–36.
- Selberg, Torunn 1995c. Fjernsynsvirkelighet og hverdagsvirkelighet. Om bruk af fjernsyn i den norske hverdagen. I Torunn Selberg 1995a, s. 247–276.
- Silverstone, Roger 1994. *Television and Everyday Life*. London, Routledge.
- Svendsen, Erik 2015. Højskole for folket. Danmarks Radio som forvalter af demokratisk oplysningsideologi i årene 1925–1965. I Erik Granly Jensen et al. (red.) 2015, s. 21–41.
- Tacchi, Jo 2009a. Gender, Fantasy and Radio Consumption. An Ethnographic Case Study. I Andrew Crisell (red.). *Radio: Critical Concepts in Media and Cultural Studies: Audiences, Identities, Communities and Technological Developments*. London, Routledge, s. 164–179.
- Tacchi, Jo 2009b. Radio and Affective Rhythm in the Everyday. *The Radio Journal – International Studies in Broadcast and Audio Media*, vol. 7, nr. 2, s. 171–183.